

UDK: 349.23
izvorni znanstveni rad
primljen 15. studenoga 2001.

Mr. sc. Ivo Rozić,
asistent Pravnog fakulteta u Mostaru

ODGOVORNOST SUBJEKATA RADNOG ODNOSA ZA ŠTETU (s posebnim osvrtom na položaj pomoraca)

Pod odgovornošću podrazumijevamo polaganje računa mjerodavnom tijelu ili osobi za učinjena djela, koja se prema važećim propisima nisu smjela učiniti, ili za ono što je bila dužnost učiniti, a nije učinjeno, kao i snošenje posljedice za takav rad i ponašanje.

Radni odnos je uvijek bilateralan. Oba subjekta radnog odnosa stupanjem u taj odnos preuzimaju odgovornost, međusobno i prema zakonu, za kvalitetno, pravodobno i potpuno izvršavanje svih prava i obveza, i to bez obzira je li ta odgovornost predviđena zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom, ili individualnim ugovorom o radu.

Odgovornost za štetu što nastaje na radu ili u svezi s radom može se promatrati s tri aspekta: kao odgovornost zaposlenika za štetu koju uzrokuje poslodavcu, odgovornost poslodavca za štetu koju zaposlenik pretrpi na radu ili u svezi s radom, te regresna odgovornost zaposlenika prema poslodavcu za štetu koju je na radu ili u svezi s radom uzrokovao trećoj osobi.

Institut materijalne odgovornosti pomoraca kao zaposlenika uređen je radnopravnim i pomorskopравnim izvorima, kako opće (ZOR iz 1995), tako i posebne naravi (PZ iz 1994; ZZR iz 1996).

Analizom navedene zakonske reglementacije dolazimo do dvostrukog zaključka. Pod jedan, u situaciji kada je pomorac štetnik u odnosu na brodarku (poslodavca) ili treću osobu, de lege lata prihvaćena su suvremena načela radnog zakonodavstva o subjektivnoj ili objektivnoj odgovornosti pomoraca (zaposlenika) za nastalu štetu. U drugom slučaju, kada se pomorac nalazi u ulozi oštećenika, PZ slijedi suvremeni trend u svijetu koji ide u smjeru sve veće zaštite prava pomoraca iz osnova njihova zaposlenja na brodu.

Odgovornost brodarku za smrt i tjelesno oštećenje pomoraca temelje se na pretpostavljenoj krivnji (kao općem načelu) ili na objektivnoj odgovornosti (u posebnim slučajevima), što je nesumnjivo in favorem pomoraca.

UVOD

U radnom i socijalnom pravu i srodnim teorijskim disciplinama, ali i u pozitivno-pravnim propisima kao pravnim vrelima međunarodnoga i domaćeg prava, predviđeni su različiti oblici međusobne odgovornosti radnika (zaposlenika) i poslodavaca. Rasprava o svim tim oblicima odgovornosti zahtijevala bi znatno širi prostor. U izlaganju

koje slijedi ukazat će se na sve oblike odgovornosti bez ulaženja u njihovu detaljniju elaboraciju, ali ćemo detaljnije raspraviti međusobnu odgovornost subjekata radnog odnosa za štetu i dati poseban osvrt na specifičnosti takve odgovornosti pomoraca u radnom odnosu. Ova je odgovornost uređena većim brojem propisa.¹ Odgovornost za štetu jest građa koju općenito utvrđuju odredbe Zakona o obveznim odnosima² (u daljnjem tekstu ZOO-a). Naknada štete, odnosno materijalna odgovornost za štetu koju zaposlenik uzrokuje ili pretrpi na radu određene su odredbama ZOR-a čl. 98 - 102, dok je primjena ZOO-a u tom slučaju samo supsidijarna. Najvažniji zakon iz ove regulative je Zakon o radu³ (u daljnjem tekstu ZOR) kao *lex generalis*, dok Zakon o zaštiti na radu⁴ (u daljnjem tekstu ZZR) predstavlja *lex specialis* radnog prava.

Kod instituta "materijalne odgovornosti u ulozi štetnika, odnosno oštećenika mogu se pojaviti i poslodavac i zaposlenik".⁵

Postoje dva elementa koji karakteriziraju radni odnos pomoraca a koji su vezani za posadu broda i sam brod, a to su zaštita pomoraca i sigurnost plovidbe, jer režim života na brodu mora biti usklađen s ciljevima i svrhom plovidbe.

Navedene činjenice uvjetuju uređivanje radnog odnosa pomoraca kako općim propisima radnog prava, tako i posebnim propisima pomorskog prava.

Te se činjenice mogu uočiti i na području radnopravne materijalne odgovornosti pomoraca, koje obuhvaćaju odgovornost pomoraca za štetu uzrokovanu poslodavcu ili trećoj osobi u radu ili u svezi s radom i odgovornost poslodavca (brodara) za štetu koju pomorac pretrpi na radu ili u svezi s radom.

1. ODGOVORNOST I VRSTE ODGOVORNOSTI

Da bismo uopće govorili o odgovornosti za štetu, moramo najprije dati odgovor na pitanje što je to odgovornost. Pod "odgovornošću" podrazumijevamo polaganje računa mjerodavnom tijelu ili osobi za učinjena djela, koja se prema važećim propisima nisu smjela učiniti, ili za ono što je bila dužnost učiniti, a nije učinjeno, kao i snošenje posljedice za takav rad i ponašanje.⁶

¹Institut materijalne odgovornosti pomoraca kao zaposlenika uređen je radnopravnim i pomorskopравnim izvorima, kako opće (Zakona o radu iz 1995), tako i posebne naravi (Pomorskog zakonika iz 1994; Zakon o zaštiti na radu iz 1996).

²Zakon o obveznim odnosima preuzet je u građansko pravo Republike Hrvatske Zakonom o preuzimanju Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", 53/91) koji je stupio na snagu 8. listopada 1991. godine. Nakon pružimanja noveliran je još dva puta ("Narodne novine" br. 73/91. i 3/94).

³Odluka o proglašenju ZOR-a i ZOR-a objavljeni su u "Narodnim novinama" br. 38/95. od 8. lipnja 1995. god. ZOR je stupio na snagu 16. lipnja 1995. god. Primjenjuje se od 1. siječnja 1996. god. (čl. 245).

⁴Zakon o zaštiti na radu Republike Hrvatske stupio je na snagu 25. 07. 1996. god, a primjenjuje se od 1. siječnja 1997. godine. Na dan njegova stupanja na snagu prestao je važiti istoimeni Zakon o zaštiti na radu ("Narodne novine", br. 19/83, 17/86, 46/92, 26/93. i 29/94).

⁵Dragan Bolanča, *Pomorsko pravo* (odabrane teme) Pravni fakultet, Split 1999, str. 81.

⁶Božo Žepić, *Radno i socijalno pravo*, Logos, Split 2001, str. 247.

“Radni odnos je uvijek bilateralan”;⁷ oba subjekta radnog odnosa stupanjem u taj odnos preuzimaju odgovornost međusobno i prema zakonu za kvalitetno, pravodobno i potpuno izvršavanje prava i obveza.

Vrste odgovornosti mogu se klasificirati na više načina, ovisno o tome što uzimamo za kriterij klasifikacije. Moguće su sljedeće klasifikacije:

- Pravna i izvanpravna odgovornost, ovisno o tome je li riječ o zakonskoj odgovornosti, odnosno političkoj, moralnoj ili pak nekoj drugoj vrsti odgovornosti.
- Individualna i kolektivna odgovornost, ovisno o tome je li subjekt odgovornosti kolektiv ili pojedinac.
- Kaznena, prekršajna ili stegovna odgovornost, ovisno o činjenici jesu li povrijeđene norme kaznenog, prekršajnog ili stegovnog radnog prava.

Prema svemu ovome izloženom, “značenje odgovornosti u svakoj državi i u svakom društvu je izuzetno veliko jer tamo gdje nema odgovornosti, nema ni pravne odgovornosti”.⁸

Oba subjekta radnog odnosa imaju odgovarati za određene propuste počinjene u svezi s radom ili radnim odnosom. Na strani poslodavca (organizacije) javljaju se istodobno dva oblika odgovornosti i to neposredna odgovornost poslodavca kao pravne osobe i odgovornost konkretne osobe koja je kriva za učinjeno djelo. Odgovornost poslodavca (organizacije) može biti: privredno-prijestupna, prekršajna i imovinska.

Na strani zaposlenika mogu postojati sljedeći oblici odgovornosti: kaznena, prekršajna, stegovna, i odgovornost za štetu. S obzirom da kaznena i prekršajna odgovornost ne spadaju u domenu radnog prava, u daljnjem izlaganju posvetit ćemo se samo pitanjima odgovornosti subjekata radnog odnosa za štetu.

2. MATERIJALNA ODGOVORNOST ZAPOSLENIKA ZA ŠTETU UZROKOVANU POSLODAVCU

“Oba subjekta radnog odnosa odgovorni su za štetu koju jedan drugom prouzrokuju tijekom trajanja radnog odnosa”.⁹

Odgovornost zaposlenika za štetu uzrokovanu poslodavcu postoji ukoliko se ispune sljedeći uvjeti: da je poslodavcu nastala šteta; šteta mora biti uzrokovana poslodavcu na radu ili u vezi s radom; i da je šteta nastala krivnjom zaposlenika.

Šteta je prema ZOO-a čl. 155. umanjeње nečije imovine (obična šteta, *damnum emergens*) i sprečavanje njezina povećanja (izmakla korist, *lucrum cessans*), a i nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta).

Zakonom o radu nisu propisani kriteriji kada je ispunjena pretpostavka da je štetu počinio zaposlenik na radu ili u svezi s radom. Odgovor nalazimo u već ustaljenoj sudskoj praksi koja određuje u svakom pojedinom slučaju kada šteta jest, a kada nije nastala na radu ili u svezi s radom.

⁷ Nikola Tintić, *Radno i socijalno pravo*, Radni odnosi (II), Zagreb 1972, str. 2.

⁸ Božo Žepić, Isto, str. 247.

⁹ Božo Žepić, Isto, str. 259.

Sintagma "zaposlenik na radu" znači zaposlenik u radnom odnosu koji obavlja poslove zbog kojih je i zasnovao radni odnos, bez obzira obavlja li rad u poslodavčevim poslovnim prostorijama, ili izvan njih, ili čak izvan poslodavčeva sjedišta.¹⁰

Sintagma "u svezi s radom" predstavlja one zaposlenikove radne djelatnosti koje obavlja izvan propisanoga radnog vremena, ili prelaze okvir poslova i zadataka što ih zaposlenik obavlja na svom radnom mjestu, ali koji se obavljaju u sklopu radnih djelatnosti vezanih uz te poslove.¹¹

Najznačajnija pretpostavka odgovornosti zaposlenika za naknadu štete je krivnja, koja se izražava kao namjera ili krajnja nepažnja.¹²

Namjera (dolus) postoji kad je zaposlenik svjestan da će svojom krivnjom ili propuštanjem izazvati štetu, dakle kad hoće uzrok i posljedicu (dolus directus) ili kad je bio svjestan da zbog njegova postupanja može nastupiti štetna posljedica pa je pristao na njezino nastupanje (dolus eventualis).¹³

Nepažnja, kao blaži oblik krivnje, ima dva stupnja. Krajnja nepažnja (culpa lata) postoji kad se zaposlenik ponašao kako se ne bi ponašao bilo koji prosječni pažljivi zaposlenik. Obična nepažnja (culpa levis) postoji kad je pri prouzrokovanju štete zaposlenik propustio pažnju osobito pažljivog zaposlenika.¹⁴

Pri određivanju krivnje zaposlenika treba imati u vidu pravila ponašanja određene kvalifikacijske strukture, odnosno pravila ponašanja koja su određena pravilima i običajima određene struke, a ne ponašanja bilo kojeg prosječnog (apstraktnog) zaposlenika bilo koje struke.¹⁵

Zaposlenik neće odgovarati za štetu koju prouzrokuje poslodavcu zbog obične nepažnje (culpa levis), "zaposlenik će odgovarati za štetu po kriteriju dokazane krivnje i to samo za kvalificiranu krivnju (namjeru ili krajnju nepažnju)".

2.1. Odgovornost za štetu koju prouzrokuje više zaposlenik

Ukoliko štetu prouzrokuje više zaposlenika, svaki zaposlenik odgovara za dio štete koji je uzrokovao (podijeljena odgovornost).¹⁶

Ako se za svakoga zaposlenika ne može utvrditi dio štete koji je on uzrokovao, smatra se da su svi zaposlenici podjednako odgovorni i štetu nadoknađuju u jednakim dijelovima (zajednička odgovornost).

U slučaju da je više zaposlenika uzrokovalo štetu kaznenim djelom s umišljajem, za štetu odgovaraju solidarno (solidarna odgovornost) (čl. 98. st. 3. ZOR-a).

¹⁰ Marijan Ruždjak, *Komentar Zakona o radu*, Organizator, Zagreb 1996, str. 193.

¹¹ Marijan Ruždjak, Isto, str. 193.

¹² Zakon o radu u čl. 98. st.1. štetnikovu krivnju svodi na namjeru (dolus) i krajnju nepažnju (culpa lata).

¹³ M. Ruždjak, Isto, str. 194.

¹⁴ M. Ruždjak, Isto, str. 194.

¹⁵ U istom smislu Zlatko Crnić: Odgovornost radnika za štetu koju uzrokuje u radu ili u vezi s radom, "Naša zakonitost", Zagreb, br. 9-10, 1987, str. 1102.

¹⁶ Odgovornost više zaposlenika za štetu određena je čl. 98. st. 2, 3. i 4. ZOR-a.

3. ODGOVORNOST ZAPOSLENIKA ZA ŠTETU TREĆIM OSOBAMA

Ukoliko zaposlenik na radu ili u vezi s radom namjerno ili zbog krajnje nepažnje uzrokuje štetu trećoj osobi, a štetu nadoknadi poslodavac, u tom slučaju zaposlenik je dužan poslodavcu nadoknaditi iznos isplaćene štete trećoj osobi. (čl. 100. ZOR)

Ovdje je riječ o odgovornost za drugoga, gdje se pojavljuje oštećenik (treća osoba), presumptivni štetnik (poslodavac) i na kraju faktični štetnik (zaposlenik).

Poslodavac odgovara za štetu koju je stvarno prouzrokovao zaposlenik, "jer u vrijeme prouzrokovanja štete između njih postoji pravno relevantni odnos kao bitna pretpostavka ove građanskopravne odgovornosti - ugovor o radu".¹⁷

Pravo regresa od zaposlenika poslodavac ima ukoliko se ispune dvije kumulativne pretpostavke: da je zaposlenik uzrokovao štetu trećoj osobi namjerno ili krajnjom nepažnjom na radu ili u vezi s radom (ukoliko je šteta nastala običnom nepažnjom, ili nije nastala na radu ili u vezi s radom, poslodavac nema pravo regresa); da je trećoj osobi isplaćena šteta od strane poslodavca umjesto zaposlenika kao štetnika.

Propis iz čl. 100. ZOR-a valja povezati s odredbom čl. 170. ZOO-a, a prema kojoj za štetu koju zaposlenik na radu ili u vezi s radom uzrokuje trećoj osobi, odgovara poduzeće u kojem je zaposlenik radio u trenutku uzrokovanja štete, osim ako poduzeće dokaže da je zaposlenik u danim okolnostima postupao onako kako je trebalo (čl. 170. st. 1. ZOO-a). U ovom slučaju krivnja poduzeća se presumira (pretpostavljena krivnja).¹⁸

Na poduzeću je teret dokazati je li zaposlenik u danim okolnostima postupao onako kako je trebao ili ne. Poduzeće će odgovarati trećoj osobi i po pravilima o odgovornosti za štetu koja potječe od opasne stvari ili opasne djelatnosti. (čl. 170. st. 3. ZOO-a).

Postupanje zaposlenika "onako kako je trebalo" samo po sebi upućuje na određeno standardno postupanje, koje usprkos svoje sadržajne zavisnosti od "danih okolnosti" konkretnog slučaja, u svojoj biti, ipak ostaje isto, posebno što se trebaju uzimati i pravila koja važe za obavljanje poslova i dotične vrste.¹⁹

Kada je šteta posljedica obične ili krajnje nepažnje zaposlenika, treća osoba ne može svoj zahtjev za naknadu štete usmjeriti prema zaposleniku. Dakle, oštećenik može ostvariti naknadu pretrpljene štete i neposredno od zaposlenika, ali samo kada je zaposlenik štetu prouzročio namjerno.²⁰

¹⁷ Boris Vizner: Pravnorelevantan odnos između faktičnog i presumptivnog štetnika kao specifična pretpostavka građanskopravne odgovornosti za drugoga, "Naša zakonitost", Zagreb, br. 9, 1976, str. 84-85.

¹⁸ Poblíž M. Vedriš – P. Klarić, *Osnove imovinskog prava*, Zagreb 1994, str. 412-421. Poduzeće odgovara za štetu koju radnik uzrokuje trećoj osobi na radu ili u vezi s radom prema specijalnoj odredbi čl. 170. st. 1. ZOO-a, a ne temeljem opće odredbe o odgovornosti za štetu iz čl. 154. st. 1. ZOO-a (rješenje VSRH, II Rev 48/1993. od 8. 09. 1993.- Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br.1, 1995, str. 64).

¹⁹ Boris Vizner, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, I knjiga, sv. II, Zagreb 1978, str. 724.

²⁰ Primjer iz sudske prakse: "Za štetu koju radnik u radu ili u vezi s radom uzrokuje trećoj osobi, oštećenik ima pravo zahtijevati naknadu izravno od radnika samo ako je šteta prouzrokovana namjerno". (VS, Rev- 1974/82. od 12. 01. 1983, PSP- 23791.- Pogledaj: M. Ruždjak, Isto, str. 199.)

Međutim, kada se radi o odgovornosti pomoraca, poslodavac odgovara trećoj osobi i za štetu koju pomorac učini trećoj osobi običnom nepažnjom, "ali se za štetu neće moći regresirati" (time je potvrđeno osnovno načelo iz čl. 98. st. 1. ZOR-a).²¹

Što se tiče zakonskog tumačenja pojma tko je treća osoba, u tom smislu čl. 170. do 172. kazuju da je treća osoba svaka fizička ili pravna osoba koja nije istovjetna s poslodavcem kod kojeg je na radu zaposlenik štetnik i koji nije istovjetan sa zaposlenikom koji je počinio štetu. Stoga, treća osoba²² može biti i bilo koji drugi zaposlenik kod istog poslodavca.

Poslodavčev regresni zahtjev prema zaposleniku štetniku zastarijeva u roku šest mjeseci od dana isplaćene naknade (čl. 171. st. 3. ZOO-a).

Ovdje također važi prethodno istaknuto pravilo da "Kada štetu prouzrokuje više zaposlenika, tada svaki od njih odgovara za dio štete koju je sam prouzrokovao; ako se to ne može utvrditi, uzima se da su svi oni podjednako odgovorni i da su je dužni nadoknaditi u jednakim dijelovima".²³

4. ODGOVORNOST POSLODAVCA ZA ŠTETU KOJU ZAPOSLENIK PRETRPI NA RADU ILI U VEZI S RADOM

Ukoliko zaposlenik pretrpi štetu na radu ili u vezi s radom, poslodavac je dužan zaposleniku naknaditi štetu po općim propisima obveznog prava. (čl. 102. st. 1. ZOR-a). Ista se prava na naknadu štete odnose i na štetu koju je poslodavac uzrokovao zaposleniku povredom njegovih prava iz radnog odnosa. (čl. 102. st. 2. ZOR-a).

Da bi poslodavac odgovarao za naknadu štete, potrebno je utvrditi da je šteta nastala na radu ili u vezi s radom.²⁴ Kad je ispunjen taj uvjet, poslodavac je dužan zaposleniku nadoknaditi štetu po općim načelima obveznog prava o odgovornosti za štetu. Opći propisi obveznog prava su ZOO-a o odgovornosti za štetu i o popravljavanju štete. To znači da će poslodavac odgovarati za štetu prema kriteriju krivnje (čl. 154. st. 1. i čl. 158. ZOO-a), ili prema kriteriju uzročnosti (čl. 154. st. 2, 3. i čl. 173. i 174). Prema odredbi čl. 154. st. 1. ZOO-a, tko drugome uzrokuje štetu, dužan ju je naknaditi ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje (subjektivni kriterij).

Kad zaposlenik pretrpi štetu u vezi s opasnom stvari,²⁵ odnosno opasnom

²¹ M. Ruždjak - P. Šribar- M. Zuber, *Zakon o radu s komentarom*, Zagreb 1995, str. 99.

²² Treća osoba smatra se svaki radnik iste organizacije, osim štetnika – rješenje VSRH, Rev 2273/1991 od 13. 09. 1992. (Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Zagreb 1994, str. 168)

²³ Božo Žepić, Isto, str. 260.

²⁴ Primjer iz sudske prakse: "Oštećenik koji je kao radnik odgovorne osobe nastojeći spriječiti požar na njezinu kamionu pretrpio štetu, ima pravo na naknadu cjelokupne štete. On je, naime, izložio svoj život opasnosti da bi zaštitio imovinu organizacije pa se takvo njegovo ponašanje ne smije tumačiti na njegovu štetu, niti u tom ponašanju ima nepažnje." (VS, GŽ-2126/78. od 13. 03. 1979. Izv. Pogledati M. Ruždjak, Isto, str. 201).

²⁵ Opasna stvar je svaka ona stvar koja po svojoj namjeri, osobinama, položaju, mjestu i načinu uporabe ili na drugi način predstavlja opasnost za radnika ili okolicu. (Pravni stav sjednice svih sudaca SuRH od 8. 06. 1981. Pogledaj: M. Ruždjak, Isto, str. 203).

djelatnošću,²⁶ tada poslodavac odgovara po kriteriju uzročnosti (objektivna odgovornost).

I objektivni i subjektivni kriteriji su jednako vrijedni,²⁷ s time da se subjektivno načelo koristi kada se utvrđuje odgovornost poslodavca za nastalu štetu zaposleniku zbog nezakonitog ponašanja poslodavca, dok se objektivno načelo koristi kada je do štetnog događaja došlo djelovanjem opasne stvari ili opasne djelatnosti.

Osnovna pretpostavka za odgovornost poslodavca za štetu iz čl. 102. ZOR-a jest da je zaposleniku šteta nastala na radu ili u vezi s radom, pa se u nedostatku eksplicitnih zakonskih obrazloženja navedenih pojmova *mutatis mutandis* mogu prihvatiti ona stajališta opisana za situaciju kada je zaposlenik štetnik. Je li zaposlenik *in concreto* pretrpio štetu na radu ili u vezi s radom, predstavlja *quaestionem facti*.²⁸

Člankom 177. ZOO-a predviđeni su slučajevi ekskulpiranja poslodavca štetnika, a to je: viša sila²⁹ (šteta potječe od uzroka koji se nalazio izvan stvari, a čije se djelovanje nije moglo predvidjeti niti izbjeći); da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika; i isključivom radnjom treće osobe.

Odredbom čl. 15. ZZR-a predviđeno je da poslodavac odgovara zaposleniku za štetu uzrokovanu ozljedom na radu, profesionalnom bolešću ili bolešću u vezi s radom po načelu objektivne odgovornosti (uzročnosti), a prema općim propisima obveznog prava.

5. PAUŠALNA NAKNADA ŠTETE

Paušalna naknada štete utvrđena je odredbom čl. 99. ZOR-a; riječ je o unaprijed utvrđenom (paušalnom) iznosu za naknadu štete koju zaposlenik počini poslodavcu na radu ili u vezi s radom.

Da bi se zaposlenik obvezao na naknadu paušalne štete, potrebno je da se ispune sljedeće pretpostavke: da je poslodavcu stvarno nastala šteta, da su kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu određene štetne radnje odnosno propusti za koje se utvrđuje naknada štete u paušalnom iznosu kao i visina te naknade, da se visina štete ne može utvrditi u točnom iznosu ili bi utvrđivanje njezina iznosa uzrokovalo nerazmjerne troškove. Navedene pretpostavke moraju biti kumulativno ispunjene.

Paušalni oblik naknade štete nije obveza, već samo pravo i mogućnost poslodavca da ga odredi.³⁰

²⁶ Opasna djelatnost je kada u njezinu redovitom tijeku, već po samoj tehničkoj prirodi i načinu obavljanja, može biti ugroženo zdravlje ljudi ili imovine, tako da to ugrožavanje iziskuje povećanju pažnju osoba koje obavljaju tu djelatnost. (Vs, Rev-298788. od 13.10.1998., PSP-43/76. Pogledaj: M. Ruždjak, Isto, str. 205).

²⁷ Branko Jakša: Nekoliko pogleda na temelj imovinsko pravne odgovornosti, "Zbornik radova pravnog fakulteta u Zagrebu", br. 2-3, 1977, str. 126.

²⁸ Poblje: Dragan Bolanča, Isto, str. 89.

²⁹ Postojanje više sile treba prosuđivati s obzirom na okolnost svakoga pojedinog slučaja (VS, Gž-604/71. od 17. 09. 1971. Izv.) npr. "Utjecaj jakoga vjetra za nastanak štete u primorskim krajevima nema značenje više sile"- SurH, Sž-5154/85. od 18. 12. 1985, PSP-30/125. Pogledaj: M. Ruždjak, Isto, str. 205-206.

³⁰ U praksi se paušalna naknada štete najčešće određuje za: zakašnjenja na posao, prijevremeni odlazak s posla, nedovoljnu kvalitetu rada i sl. Vidi: M. Ruždjak, *Naknada štete*, str. 197

6. ŠTETNE SITUACIJE U KOJIMA SE POMORAC POJAVLJUJE KAO OŠTEĆENIK

a) *Naknada štete za propale stvari na brodu* - Dužnost je broдача članu posade nadoknaditi štetu koja je prouzročena na stvarima namijenjenima za njegovu osobnu upotrebu na brodu koje su mu uništene ili oštećene pri brodolomu ili drugoj havariji broda (čl. 160. st. 1. PZ).³¹ Budući da je brod stalno radno mjesto i mjesto boravka članova posade, pa stoga oni osim svoje nužne odjeće nose sa sobom i druge stvari koje su im potrebne za svakodnevni život, "Broдар se obvezuje kao štetnik jedino u slučaju da je uzrok propasti osobnih stvari pomorca brodolom ili druga havarija (npr. požar, nasukavanje i sl.), a ne bilo koji štetni uzrok".³² Pošto se ne navodi temelj odgovornosti, supsidijarno će se primijeniti odredbe ZOO o subjektivnoj ili objektivnoj odgovornosti.

b) *Naknada štete u slučaju nezaposlenosti zbog brodoloma*. Član posade broda koji je zaposlen kod broдача u slučaju brodoloma ima pravo na naknadu za svaki dan stvarnog trajanja nezaposlenosti, u visini plaće koju mu je trebalo isplatiti prema ugovoru, time da ukupni iznos naknade, koja mu se ima isplatiti, ne može premašiti iznos dvomjesečne plaće (čl. 160. st. 2. PZ). Osim toga, član posade broda koji je pretrpio brodolom ima pravo i na povratno putovanje (čl. 160. st. 3. PZ). Također, i ovdje se temelj odgovornosti broдача kao poslodavca uređuje općim propisima obveznog prava.³³

c) *Naknada štete u slučaju povrede tjelesnog integriteta člana posade broda*.³⁴ U čl. 161. st. 1. PZ navodi se da "za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade odgovara broдар ako ne dokaže da je šteta nastala zbog njegove krivnje". Zbog tiskarske greške navedena formulacija trebala bi glasiti "odgovara broдар ako ne dokaže

³¹ Italijanski Pomorski zakonik (Naval code) čl. 552 priznaje pravo da za obveze proistekle iz ugovora o najmu zapovjednika broda i ostalih članova posade broda da se mogu namiriti iz vrijednosti broda i brodarine. (Art. 552. Naval code recognizes a privilege against the ship and freight for credit arising out of the contract of enlistment of the Master and other members of the crew.); Plinio Manca, The Italian code of navigation, Milano, 1958, str. 135.

³² Dragan Bolanča, Isto, str. 90. *

³³ Ovim se zakonskim rješenjem slijedi Konvencija Međunarodne organizacije rada br. 8 o naknadi za nezaposlenost u slučaju gubitka zaposlenja zbog brodoloma iz 1920. (tekst konvencije vidi u International Labour Conventions and Recommendations 1919 to 1951, ILO, office, Geneve, str. 38 Republika Hrvatska je stranka ove konvencije na temelju notifikacije o sukcesiji (N.N., br. 2/94)

³⁴ Godine 1920. donošenjem Američkog zakona 46 USC par 688, poznatog pod nazivom "Jones Act" omogućeno je pomorcu koji je pretrpio štetu zbog tjelesne ozljede ili smrti na brodu, da štetu naknadi od brodovlasnika, ukoliko je ona prouzročena brodovlasnikovom nepažnjom (negligence), koja se mora dokazati. Pri tome je dostatno da je njegova nepažnja, makar i neznatna (slightest), bila uzrok ozljede. Poslodavac odgovara za nepažnju svojih službenika, agenata i zaposlenika, dakle i pomorca koji svom kolegi na brodu prouzroči štetu. Vidi: V. Tomljenović: Strani pomorci pred američkim sudovima-naknada štete za tjelesne ozljede- međunarodna sudska nadležnost i mjerodavno pravo, Pomorski zbornik Rijeka, 1994, br. 32, str. 259-285.

da šteta nije nastala zbog njegove krivnje” ili “odgovara brodar ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje”.³⁵

Za štetu nastalu od opasne stvari ili opasne djelatnosti brodar odgovara prema općim propisima o odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti (čl. 161. st. 2. PZ). Ukoliko štetu član posade broda pretrpi na “radu ili “u vezi s radom” zbog nepostojanja uvjeta za siguran rad, brodar odgovara ako ne dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom. (čl. 161. st. 3. PZ). Riječ je o strogo kauzalnoj odgovornosti brodara koji uvijek odgovara, osim ako se ne oslobodi odgovornosti dokazivanjem kvalificirane krivnje (namjere ili krajnje nepažnje) pomorca kao oštećenika. Razlog ovako stroge odgovornosti jest činjenica da je brodar obvezan osigurati uvjete za siguran rad.

Za suđenje u međusobnim sporovima za počinjenu štetu između člana posade broda i brodara, kao i u međusobnim sporovima između zapovjednika broda i brodara, stvarno su mjerodavni trgovački sudovi mjerodavni za pomorske sporove. (čl. 161. st. 4. PZ).

6.1. Povratno putovanje (repatrijacija)³⁶

U Pomorskom zakoniku³⁷ (u daljnjem tekstu PZ) predviđena su dva slučaja kada pomorac može uzrokovati štetu na radu ili u vezi s radom, a oba su povezana s pravom na povratno putovanje (repatrijacijom)

Pod pravom na povratno putovanje, tzv. repatrijacija, podrazumijevamo dužnost brodara da članu posade broda osigura povratak u luku njegova ukrcaja, ako on za trajanja, odnosno nakon prestanka zaposlenja bude iskrcan s broda izvan luke ukrcavanja. (čl. 154. PZ)

Troškove povratnog putovanja člana posade broda snosi brodar,³⁸ a oni obuhvaćaju: troškove za stan, hranu i prijevoz člana posade broda od trenutka njegova iskrcavanja s broda do trenutka povratka u luku ukrcaja, odnosno mjesto njegova prebivanja.

Brodar ima pravo regresa za naplatu svih troškova povratnog putovanja od člana posade broda koji je se bez odobrenja iskrcao s broda i time svojom krivnjom doveo

³⁵ Poblize: Dragan Bolanča, Odgovornost brodar za smrt i tjelesne ozlijede člana posade broda u hrvatskom pravu, Pravni vjesnik 9 (1,4):15,21, Osijek 1993, str. 19. Također pogledaj: Ivo Grabovac, Pomorski zakonik, značajni zakonodavni pothvati uz poneku zamjerku i dvojbu, *Uporedno pomorsko pravo*, Zagreb, br. I. do 4, 1994, str. 142.

³⁶ Poblize: Ivo Grabovac, *Hrvatsko pomorsko pravo i međunarodne konvencije*, Split 1995, str. 34-35. Ova obveza za brodara preuzeta je iz konvencije MOR-a (Međunarodne organizacije rada) broj 23 o repatriranju mornara iz 1926. god. (tekst konvencije vidi u International Labour Conventions and Recommendations, 1919-1951, ILO- office, Geneve, 1996. str. 101. Republika Hrvatska stranka je ove konvencije na temelju notifikacije o sukcesiji (“Narodne novine”, br. 2/94).

³⁷ “Narodne novine” br. 17/94, 74/94. i 43/96. Pomorski zakonik stupio je na snagu 22. ožujka 1994. god.

³⁸ Ukoliko brodar to ne učini, pravo na povratak u luku ukrcaja dužno je osigurati diplomatsko, odnosno konzularno predstavništvo Republike Hrvatske na teret brodara s kojeg je takav član posade broda iskrcan. (čl. 154. PZ).

do prestanka zaposlenja ili koji se iskrcao s broda zbog ozljede ili oboljenja koje je sebi prouzročio namjerno ili grubom nepažnjom. (čl. 155. st. 2. PZ).

Povratno putovanje smatra se osiguranim i ako je članu posade broda osiguran odgovarajući posao na brodu koji plovi u luku njegova ukrcajanja. U ovom slučaju članu posade pripada odgovarajuća naknada za posao koji je obavljao na brodu³⁹ (čl. 156. st. 1. i 2).

LITERATURA

a) Knjige:

- 1) Nikola Tinti, *Radno i socijalno pravo*, Radni odnosi (II), Zagreb 1972.
- 2) Božo Žepić, *Radno i socijalno pravo*, Logos, Split 2001.
- 3) Dragan Bolanča, *Pomorsko pravo* (odabrane teme), Pravni fakultet, Split 1999.
- 4) Ivo Grabovac, *Hrvatsko pomorsko pravo i međunarodne konvencije*, Split 1995.
- 5) M. Vedriš – P. Klarić, *Osnove imovinskog prava*, Zagreb 1994.
- 6) Marijan Ruždjak, *Komentar Zakona o radu*, Organizator, Zagreb 1996.
- 7) Zlatko Crnić: Odgovornost radnika za štetu koju uzrokuje u radu ili u vezi s radom, "Naša zakonitost", Zagreb, br. 9 - 10, 1987.
- 8) Boris Vizner, Pravnorelevantan odnos između faktičnog i presumptivnog štetnika kao specifična pretpostavka građanskopravne odgovornosti za drugoga, "Naša zakonitost", Zagreb, br. 9, 1976.
- 9) Boris Vizner, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, I. knjiga, sv. II, Zagreb 1978.
- 10) M. Ruždjak- P. Šribar- M. Zuber, *Zakon o radu s komentarom*, Zagreb 1995.

b) Članci:

- 1) Branko Jakša: Nekoliko pogleda na temelj imovinsko pravne odgovornosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 2 - 3, 1977.
- 2) Plinio Manca, *The Italian code of navigation*, Milano 1958.
- 3) V. Tomljenović: Strani pomorci pred američkim sudovima-naknada štete za tjelesne ozljede- međunarodna sudska nadležnost i mjerodavno pravo, *Pomorski zbornik*, Rijeka 1994, br. 32.
- 3) Dragan Bolanča, Odgovornost broдача za smrt i tjelesne ozljede člana posade broda u hrvatskom pravu, *Pravni vjesnik* 9 (1,4):15,21, Osijek 1993.
- 4) Ivo Grabovac, *Pomorski zakonik*, značajni zakonodavni pothvati uz poneku zamjerku i dvojbu, *Usporedno pomorsko pravo*, Zagreb, br. 1 do 4, 1994.

c) Međunarodne konvencije

- 1) Konvencija MOR-a 23 o repatriiranju mornara, iz 1926. god.
- 2) Konvencija Međunarodne organizacije rada br. 8 o naknadi za nezaposlenost u slučaju gubitka zaposlenja zbog brodoloma, iz 1920.

³⁹ Odredbe članaka 153, 154, 155. i 156. PZ primjenjuju se i na strance koji su članovi posade hrvatskog broda.

d) Zakonski propisi

- 1) Zakon o obveznim odnosima, "Narodne novine", br. 53/91, 73/91. i 3/94.
- 2) Zakon o radu (ZOR-a), "Narodne novine" br. 38/95.
- 3) Zakon o zaštiti na radu ("Narodne novine", br. 19/83, 17/86, 46/92, 26/93. i 29/94).
- 4) Pomorski zakonik, "Narodne novine" br. 17/94, 74/94. i 43/96.

e) Sudske odluke

- 1) Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Zagreb 1994,
- 2) Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. 1, 1995.

TORTIOUS LIABILITY OF AN EMPLOYEE

Summary

Under the term 'liability' we assume rendering of accounts to a competent body or person for executed deeds, which, according to positive legislation, shouldn't been executed, or not executing the ones, that should have been executed, as well as the bearing the consequences for malpractice. Labor relation is always bilateral. Upon engaging in labor relation, both parties take responsibility to each other and to legislation to quality, on time and complete execution of the rights and duties.

Liability for damage caused on work or related to work could be seen from three different points of view: liability of employee for damage caused to employer, employer's liability for damage caused on work or related to work to employee, and employee's liability to employer for damage caused on work or related to work to third parties.

The financial responsibility of sailors deriving from labor relations is provided by labor legislations and maritime law, both generally and in the specifics.

Upon analysing the legislations we have come to two conclusions. First, in a situation where the sailor is damager in relation to ship operators or the third party "de lege lata" are accepted as contemporary principles of labor legislation about subjective or objective responsibility of sailors (employees) for damage. In the other case, when the sailor is in the position of injured party "PZ" follows modern trend in the world which is going in the direction of greater protection of sailors.

The ship operator's liability for death or physical damage is based on the presumption of guilt (as a general principle) or objective responsibility (in special cases) which is, without any doubt "in favorem" of sailors.